

NOI CONTRIBUȚII LA STUDIUL CETELOR DE FECIORI DIN ȚARA NOASTRĂ : VALARII — CIURLEZII — IORDÂNITORI

ION CHELCEA

(PARTEA A II-A)

PESTE CARPAȚI

Forme înrudite apar și peste Carpați, dar nu în același anotimp, ci în ziua de Sf. Gheorghe, la Paști. Deci primăvara. Deosebirea constă în aceea că *udatul* nu mai comportă organizarea feciorilor, sau a celor ce udă, într-o măsură constantă, așa cum întâlnim la Sud de Carpați. Udatul se face în cea mai mare parte, sporadic.¹

Ducînd analiza mai departe, observăm că în Transilvania întâlnim o formă de *udat*, (acesta este termenul), cu mult mai atenuată. Să fie aceasta o formă străveche? Ipoteze se pot face. Noi nu le dăm curs.

Stropitul cu apă, de o parte are loc în sărbătorile de iarnă, de alta primăvara. Cu toate acestea, dacă temporar nu ne racordăm, ca semnificație ne încadrăm, deși într-o formă cu mult diferită „avînd de-a face cu formă de ciurlezit-iordănit cu mult atenuat, dar generalizat. Ocupă zone compacte : Brașov, Făgărași, Hunedoara, Someș, Cluj, etc.

Spre exemplu, în Lona de Sus, Cluj, în ziua de Sf. Gheorghe, fata pe care-o prindeau feciorii, o băgau de-a dreptul în Someș.²

Expresiv udatul cu apă în Transilvania se arată în mod diferit.³ După documentul rămas de la Sava Brancovici și publicat de T. Cipariu, erau oprite de biserică travestițiile și *Udatul cu apă de Paști*; „în luna de Paști în apă să nu se tragă“; „tragerea în vale“, sau turnarea apei; „tragerea în apă la Iordan sau Paști, a doua zi o fac unii“; „pentru scaldarea cu apă la zile mari“.

Practica udatului în ceea ce privește numirea, oscila de la o regiune la alta. Prin satele din Hunedoara, la Sîn-Georz, feciorii erau aceia care

1. Tr. Herseni, fiind vorba de brezaie constată că între Muscel și Făgăraș — formal — sînt deosebiri foarte mari; că cele două ținuturi nu fac din acest punct de vedere o singură zonă sau regiune geografică, ci, dimpotrivă, se se separă ca două variante geografice net diferite (v. Forme străvechi), p. 60, deosebiri și mai pronunțate se găsesc între colindatul din Făgărași și Muscel, ceea ce, în ultimă analiză ar duce la o discuție pe această temă, ce credem că o vom face mai departe, chiar în acest studiu.
2. Prin Hurez, Pria-Sălaj — cercetări personale (1938) — tinerii obișnuiau să „împingă fetele în vale, la paști. Prin Lona de Sus — Cluj, în aceeași zi, la sf. Gheorghe se proceda la fel, (v. *Cu privire la cultul fîntînilor*, p. 586).
3. Urmăm pe Adrian Fochi, op. cit. p. 46—62.

„să-proorează“, în care caz, oamenii se udau unii pe alții : feciorii și fetele „țipă apă cu găleata unul pe altul“. ⁴

Continuăm reproducînd după Gaster ⁵ : „iar pre alții de nu-i aruncă în apă, dar tot le toarnă apă“ ; „iar pre alții de rîu-i aruncă în apă, dar punîndu-i jos, le toarnă apă în sin, sau de-asupra lor“ ; „iar alții de nu se aruncă în apă, dar se împoașcă cu apă“.

Se constată că în afară de practică sub formă de divertisment, aceasta lua forme de viza anumite limite de bun simț, biserica din Transilvania punînd aceasta, („trasul în vale“), pe seama „diavolului“... Corespondentul acestei situații, cam în același timp, în Moldova este deosebit de expresiv : „și cum s-au purtat cuvîntul din oameni bătrîni, cum că boierii îndrăzneau a zice Domnului că-l vor trage în vale ca să le toarne coafe cu apă din cap, ei se împăcau cu trăgătorii, unii dîndu-le vedre de vin, alții pască, ouă. Și mai virtos femeile se duceau la un loc cîte douăzeci, treizeci și trăgeau pe bărbați. Iară din zilele lui Antonie Vodă (1669—1672), din pricina trasului în vale, a născut gîlcevi foarte mai și s-a omorît cîțiva oameni și atuncea din poruncă Domnească s-a tăiat ca nici de cum obiceiul acesta să nu mai fie, (măcar că femeile așa oarece, tot îl ținu“. ⁶

Oricum, se dau corespondențe însemnate între provincii, de astă dată între Transilvania și Moldova, ceea ce-l face pe Adrian Fochi să afirme că independent unul de altul, Paul de Alep constată aceeași practică în Muntenia, Bandini în Moldova, iar Sava Brancovici în Transilvania ⁷. Da, e adevărat, numai că în profunzime, cum s-a văzut, lucrurile stau oarecum diferit. Se constată însă un alt fapt interesant — din acest punct de vedere — că și în această privință Transilvania merge mîna în mîna cu Moldova, cum se întîmplă de altfel și în alte domenii, spre exemplu cel lingvistic.

Sînt și similitudini frapante. Nu arătase Ion Mușlea, încă din 1930 că în luna Paștilor, dimineața, junii brașoveni, iau o găleată cu apă neîncepută, „intră în casele cu fete mari și le udă zdravăn ?“ ⁸ În alte părți din Transilvania, feciorii pîndesc fetele, cînd ies din casă, le prind și le duc la fîntînă ori la un rîu, unde le botează bine. Același lucru și la unguri și la săcui. Sub acest raport ar trebui convenit că nici la sud de Carpați același obicei n-ar fi practicat aidoma... decît, la o dată diferită. În R. Vlcea, la sf. Ion se duc oamenii la cel pe care-l chiamă Ion și-l pun cu sila într-o sanie ; îl trag pînă la rîu și-l amenință că-l vor băga-n apă dacă nu face cinste. Cel cu numele Ion atunci promite că va da o vadră de vin sau rachiu, după care se duc la cîrciumă și beau, urînd să trăiască... Ion. S-ar crede, în acest caz, că sîntem în prezența unor forme originare. Cît privește Muntenia

4. Ovid Densușianu. *Grațul din Țara Hațegului*. București. 1915 p. 149.

5. *Crestomație Română*. I. p. 217—219.

6. Traian Ichim. *Sfintele Paști de altă dată*, în „Sezătoarea“ XXXVI (1928) Nr. 5—7, p. 49—57. (După condica scrisă de Gheorgachi al 2 logofăt aci în orașul Eșii la anii 1762).

7. A. Fochi. *Folclor românesc din Transilvania* în sec. XVIII în *Revista de folclor* III 1958 nr. 1 p. 45—62.

8. Ion Mușlea. *Obiceiul Junilor Brașoveni*, și în de același, *Cercetări Etnografice și de Folclor*. Ed. îngrijită de Ion Taloși. II. 1972. p. 81—82.

și Oltenia s-ar părea că ne aflăm într-o anumită etapă mai bine definită, după loc și timp. Dar chestiunea aceasta rămîne deschisă.

Ne menținem totuși la comparația ce s-ar putea face între cele două versante ale Carpaților, deoarece, ceva aidoma întîlnim în Tălmăcelul din Mărginimea Sibiului. Și cînd? La sf. Ion... cînd se întru-nesc două cete, ale celor mari și ale celor mici. Pregătesc o sanie, car, — și împodobîți, unii din feciori călări, ceilalți feciori se urcă-n car, (sanie) și împreună cu toți Ionii, deasemeni frumos împodobîți, se strîng în fața bisericii, unde asistă tot satul, (după liturghie), și se duc la rîu, (care curge prin mijlocul satului); coboară din sanie și de pe cai, în care timp cei doi vâtafi, a celor două cete, trec pe țărmul celălalt al rîului, pe o parte mai ridicată. Ceilalți feciori din ceată, iau pe rînd cîte un Ion, („îl înhață“), „îl iau pe sus“ și-l duc la apă unde-l înmoaie cu picioarele-n rîu. Apoi îi dă drumul și e silit să facă cîste, dînd vin din ploscă, „să nu-l omoare“, să nu-l „înnece“, întrebîndu-l: „ce dai?“ „Dau atîta țuică“. Ajung la înțelegere, dar pînă la urmă tot îl bagă-n apă. Și astfel sînt aruncați toți Ionii, după care revin în fața bisericii, unde au loc jocuri.⁹

Pot fi și cazuri izolate. Pot fi și contaminări, dar există un substrat comun-cultural, din care se răsfrîă cu timpul, forme diferite ale celui-ași fond comun. În Tălmăcel observăm că totul se înfăptuiește în forme organizate. În acest din urmă caz, ne gîndim la Transilvania în general, doar timpul e schimbat. Mutația cum se vede, e de ordin astronomic și nu de esență, lucru pe care noi cu deosebire îl urmărim. Sub acest raport nu s-ar putea spune că nu sîntem aproape în fața unei continuități geografice.

Tot în legătură cu substratul social-sărbătoresc, pe lîngă centrele indicate, zona de sud, de nord, din Muntenia, Oltenia, pe lîngă varianta Transilvano-moldavă, ar mai însemna să consemnăm încă un fapt, și anume: dacă acțiunea întreprinsă de ciurlezi-iordănitari, se limita la stratul țărănesc sau îngloba și stratul social suprapus, cel burghezofeudal? Din acest punct de vedere se poate preciza că iordănitul popular, de care ne ocupăm, nu se rezuma exclusiv la lumea satelor, fapt ce ne determină a crede că această practică va fi contribuit, cu cît ne depărtăm în timp, pînă să ajungem să trecem în stratul de civilizație caracteristic obștei țărănești — cu atît mai mult, întreaga societate sta sub semnul aceleiași practici, devenită mai tîrziu exclusiv populară, din cauza simțului de conservare al clasei țărănești, nu numai poporul de jos, ci și înalta societate practica datina, adevărată arhivă vie a trecutului. Cea mai bună dovadă în această privință e că în Moldova, însăși Domnitorul putea fi supus unui asemenea tratament, încît, dac-am da crezare acestui text, însă, de la un timp, această clasă s-a debarasat încetul pe încetul, căzînd în sarcina păturii țărănești, s-o perpetueze, ici și colo, cum s-a văzut, în luptă cu biserica, (în Transilvania mai ales), dar și în Moldova, prin împotrivirea chiar a unui ucaz domnesc.

În secolul XVII sfințirea apei la Bobotează (Muntenia), face impresie excelentă lui Paul de Alep, atunci cînd vizitează țările române:

9. Tr. Herseni, op. cit., p. 52.

„mulțimea și bucuria gloatelor în Țara Românească, la Bobotează, în-trece tot ce se petrece la curțile celor mai mari principii ai creștinătății, după tot ce am auzit și am văzut“, spune acesta.¹⁰

Dacă și în secolul al XVII-lea fastul cuprindea și curtea domnească, apoi restul populației își urma practica sa în formele sale specifice, neinfluențată prea mult de biserică; din generație în generație se repeta și repetiția, cum se știe, are o semnificație psiho-filozofică importantă mai ales pentru omul de jos, ea, potrivit unor cercetări recente, „conduce la abolirea timpului profan și proiectarea omului într-un timp magico-religios, în prezentul etern — timpul mitic, illud tempus“, auroral, paradisiac, adică dincolo de istoria propriuzisă, căreia M. Eliade îi spune *istorie exemplară*.

Practica populară subsistă, cum s-a putut observa, pînă tîrziu, pînă la jumătatea secolului al XX-lea.

Cum dispare ? Obiceiul nu dispare dintr-odată. El nu dispare numai că oficialitatea administrativ-politică-bisericească-l interzice, (Transilvania, Moldova și în parte Muntenia și Oltenia), ci și pentru că societatea-n întregime suferă schimbări, din zi în zi, de la o epocă la alta — și pînă la urmă se deszice de anumite practici, potrivit stadiului său evolutiv-cultural-actual, acestea, anumite datini, rămîn, în cele din urmă, de domeniul trecutului, din „fosile vii“, devin „fosile“ de-a binelea, ale istoriei culturii populare.

Îndeoseb acele schimbări se exercită în modul de trai, într-o tehnicitate mai mare, dar și ca mentalitate, societatea trece prin transformări. Însăși mersul societății spre concepții noi de viață, mai apropiate progresului științific își face efectele sale și în societatea „tradițională“, țărănimea; ea încetează să le mai practice — aceasta s-a observat și în cursul expunerii noastre. Așa se explică, cum în același areal folcloric, de care ne-am ocupat, întîlnim prin anii 1930—1932 localități, în care practica ciurlezitului-iordănitului, e în vădită scădere; ea în Ciumești-Muscel, localitate nu departe de Pitești, iordănitul nu mai are loc¹¹; în Glimbocel, același județ, la întrebarea pusă de chestionar, nu se răspunde pur și simplu — se trage linie — ceea ce dovedește că în unele sate „obiceiul“ era deja dispărut: în Goleștii-Badii, la fel,¹² în Ștefănești, în Micloșani, se arată doar că obiceiul nu se cunoaște; tot astfel la Rădcoști, același județ, se trece peste întrebare, ca și cînd nici nu s-ar pune problema. Și cazurile s-ar putea înmulți¹³. În Boteni același județ, comuna mea natală, ciurlezitul se mai menține între două lumi, gata să sucumbe, între nou și vechi, chiar și în satele unde ciurlezitul iordănitul ar însemna să continue, ca spre exemplu satul Piatra din Muscel, ni se răspunde prin 1932, că „acuma nu să mai umblă, numa la biserică ciurlezează, da acasă nu mai umblă“¹⁴. Din Bogătești, același județ primesc răspunsul: „dă doi ani n-a mai fost, înainte era. Începea dă cu sara“.

10. D. Stănescu, *Obiceiuri la Bobotează*, în *Convorbiri Literare* XXI (1877), p. 308.

11. Răsp. chest. Hașdeu, vol. 9, p. 206.

12. Răsp. chest. N. Densușianu P. II. P. 336, 7.

13. N-ar fi fost lipsit de interes, chiar și cartografierea acestui proces.

14. Piatra Muscel.

Să se mai rețină, că prin unele sate, apropiate de oraș (Cîmpulung), ciurlezitul a slăbit sub influența acestuia. E cazul cu mahalalele — devenite în cele din urmă — Vișoi, Valea Foi, etc. unde încă din, 1932 practica era ca și dispărută. În alte sate iordănitul să răstîrîngă doar pe la casele oamenilor; în alte sate, de strîns ciurlezii se strîng (laolaltă), dar numai cei de sex masculin, firește, în sate unde altă dată luau parte și fetele, acestea aducîndu-le mîncare. Amploarea momentului sărbătorec scade pe încetul, pînă ce obiceiul nu se mai practică lăsînd în urma sa, parcă un gol, înlocuit de alte forme de viață, necchivalente acestuia, ca și cînd nici n-ar fi fost...

Încă din 1892, sîntem în Drajna de Sus-Prahova, se putea spune, că „obiceiul a dispărut de vre-o douăzeci de ani“, considerat de popă ca „o batjocură la adresa sărbătorii creștine“. De altfel, s-au produs, zice-se — și aici — scandaluri, unele femei ridicate (astfel), au născut copii înainte de vreme“¹⁵. Și vor mai fi fost sate în aceeași situație. De altfel, din informațiile ce deținem, e singurul protest formal venit din partea bisericii, dincoace de Carpați, de împotrivire față de ciurlezit — iordănit.

Procesul de descompunere al respectivei datini, mai poate fi săvîrșită și sub altă formă, de... copii. Și cu această întîmpinare răspundem și la întrebarea ce am pus-o mai sus: „cine anume săvîrșește obiceiul și la ce dată“?

În nuvela „Cu ciurlezii“, publicată în vol. „În sărbători“ (p. 98—110) de către M. Lungianu, antiteza e formulată de ciurlezitul în ultima vreme de copii, la care unul dintre bătrîni afirmă: „Eu pînă nu mă făcusem hortoman, de trăgeam bou de ureche să-l pui la jug, pînă nu svîrleam berbecu peste gard și n-am dus sacu cu mălai în spinare pînă la moară, n-am umblat cu ciurlezii“...

Se invocă în continuare diferite împrejurări, cu momente de veselie dar și de „ură și răzbunare“ între cete și băieți pentru fetele mari și dragi lor“. (Acțiunea se petrece în Rucăr-Muscel).

Pentru istoria societății tradiționale a Românilor, adică de fundament, studiul în profunzime al acestor cete de feciori, ni se pare de o însemnătate capitală. Și dacă cartea lui Tr. Herseni are vre-un merit deosebit, acesta rezidă în faptul că a ridicat problema la un nivel superior de argumentare științifică. Avem chiar impresia că privirea la suprafață, a pus total la rubrica „obiceiurilor“, unele realități complexe de natură folclorică de la noi, trecîndu-se cu vederea semnificația lor adevărată. Menționăm chiar și în treacăt, că privirea noastră nu poate fi în nici un caz dezinteresată, privindu-se lucrurile ca divertisment de cunoaștere, ci existențial, ca o cunoaștere totală și integrală, ca o obligație în ceea ce privește acest popor, creator și purtător de cultură.

Studiul cetelor de feciori la noi permite secționarea societății românești — istorice și etnografice — orizontal — pe care n-o poate face nici istoria și nici altă știință, numai etnografia și folclorul. Numai acestea-și pot permite acest studiu de structură, echivalent studiului acordat claselor sociale din punct de vedere istoric, pe care l-a întreprins la noi C. Giurescu (1915, 1916, 1920). Studiul cetelor de feciori e de pus în

15. Adrian Fochi. Op. cit. p. 149.

legătură — apoi — și cu o anumită viziune ce depășește realitatea concretă pe care n-o poate da studiile de istorie socială ce privind în obiectivul lor, schematic documentul, pe când studiul etnografic include în schema de cercetare poporul în marea sa majoritate depășindu-se, așa numitele clase sociale după avere sau poziție socială. Studiul e de structură și înlătură de la sine privirea la suprafață, reținându-se din anumite datini doar nota lor hazlie... distractivă.

SUBSTRATUL EXPLICATIV

Omul arhaic are tendința de a realiza concret un arhetip ideal, de a trăi „experimental” eternitatea, chiar în această lume (M. Eliade).

Interesul acordat acestor practici zace în fiecare dintre ele. În tot cazul, „metoda de cercetare din zilele noastre, nu mai trimite pe cercetător atât, la cazuri similare, mai apropiate sau mai îndepărtate spațial, acestea s-au socotit și se socotesc drept „universale”. Aceasta nu ne scutește în schimb, de a le aprofunda, găsindu-le sensul, înțelesul lor adecvat”. Dar încă-odată repetăm : înțelesul zace în fiecare dintre practici. Uneori ele înșile în mod cu totul deslușit dau a înțelege rostul lor, ca spre exemplu, ridicarea „peste grindei”, în cazul cu „hora” de la Zăpodeni — Vaslui, când clasa de vîrstă reprezentată, prin „băitani”, pun în mișcare scrînciobul, iar scopul este făcut cunoscut instinctiv-spontan, acela de a grăbi mersul vegetației, de a crește cînepa „înalță și subțire”, cum le place gospodinelor. Creșterea vegetației înseamnă implicit sănătate, bună stare către care omul și-a îndreptat atenția de la bun început. Altfel n-ar fi născocit acest eșafodaj, așa de sugestiv — practici de tot felul — ritualuri — pentru a ridica simbolic omul dintr-o stare oarecare în arta mai bună, potrivit aspirațiilor sale.

Și vălăritul, ca practică prin ceată de feciori constituită după toate legile cetelor, se situează între colindatul din sărbătorile de iarnă, să zicem de tip transilvan și o parte din Moldova și ciurlezit-iordănit. El își are baza sa teritorială bine definită (v. Harta); își are profilul său propriu, individualitatea sa, anotimpul său, cu un însemnat număr de attribute; unele comune și altor practici, exercitate de alte cete de feciori altele specifice. Noi le redăm schematic :

— legătura strînsă dintre practică și reînvierea naturii grăbirea acesteia, de unde coincidența cu anotimpul primăverii.

— practica se exercită prin mișcarea reprezentanților societății întregi, investiți de tradiție, prin flăcăi, băitani, constituiți în ceată, corp închis, ce fac figură de trimiși, de grup constituit cu o anumită misiune excepțional însemnată.

— se impune ierarhizarea înăuntrul grupului pentru buna funcționare a cetei; aceasta stă în directă dependență de societatea în care-și exercită rolurile: vâtaf, cămărași, garant, zaraf, etc. Am văzut că în Vrancea primesc denumiri de-a dreptul plastice, „cloșcar”, prin faptul

că adună ouă, „pascar“, prin faptul că stringe pască, etc. Am subliniat cum studiul dregătoriilor populare, pe provincii, pîrgar, jude, ar duce la rezultate frumoase, atît din punct de vedere al cetelor propriu-zise, cît și cultural-social-istoric.

— un atribut comun și ciurlezilor-iordănitari e ridicatul în sus de trei ori — dîndu-se cel ciurlezit-iordănit chiar cu capul de grindă, ca spre exemplu în Spătărei-Teleorman¹⁶.

— un alt atribut, inclusiv cel de la punctul patru e datul în scrin-ciob (dulap), cu implicații magice certe : sănătate, fertilitate, curățire prin aer, în afară de un expedient pur distractiv.

— se întrevăd destul de clar urme de *rituri de inițiere* a novicilor. Importanța acestor inițieri a fost scoasă în lumină și de școala veche etnografică. În ultimul timp semnificația lor s-a amplificat și mai mult. „Începem azi să ne dăm seama că ceea ce se numește inițiere este conștientizarea condiției umane, că orice existență se constituie dintr-un șir neîntrerupt de „probe“ de morți, și de învieri — ori cum le-am numi în limbajul de azi — acte, experiențe religioase la origine, ceremonial ce transformă omul natural (copilul), în om cultural“ (M. Eliade) ; îl socializează, îl maturizează, îi deschide drum nou omului în viață, îl face apt de succesiune, îndeplinind ciclurile vieții pînă la sfîrșit. Și din materialul concret nu s-ar putea spune că n-a rezultat acest lucru.

— vine, apoi mai ales, în ordine biologică, dar încărcat cu accent social și un alt atribut. Acesta este constant întîlnit. Nici nu se poate concepe întovărășire a feciorilor fără relația strînsă ce se dă între cele două sexe. Fără aceasta ceata feciorilor ar fi de-a dreptul stingherită, incompletă, lipsită de amploare și unitate.

— se impune apoi a fi subliniat raportul de bună înțelegere a celor două practici cu biserica, (sau parțial, de respingere), de asemeni o problemă de adîncit, (implicit autoritatea administrativă).

— cît privește vălăritul se impune caracterul său oarecum mixt, care se află între colindat, așa cum se practică în Transilvania și partea de sus a Moldovei și ciurlezit-iordănit.

*

Cît privește ciurlezitul-iordănitul, unele dintre attribute, ce le sînt proprii acestora, coincid cu ale vălăritului, altele îi sînt proprii, ceea ce le și individualizează de altfel, mărind interesul acordat lor de către cercetător. .

Am spus că fiecare practică își are profilul său, fără a putea spune că nu au puncte comune între ele, cu alte practici similare, potrivit semnificațiilor polivalente de care sînt încărcate.

REFERITOR LA CIURLEZIT-IORDĂNIT (ATTRIBUTE)

— de pus în legătură cu solștițiul de iarnă, alternează spațial cu vălăritul — ambele, prin funcțiile ce îndeplinesc umplu un gol ce se vrea acoperit prin natura lucrurilor, ca și cînd ne-am afla în domeniul istoriei artelor (Horro vacui).

16. Ibid. p. 147.

— la prima vedere obiceiul strâns legat de sf. Ion Botezătorul — în realitate stropitul cu apă a. nesfințită și b. sfințită, are ca punct de plecare ceea ce se numește *lustratio per aquam*. Practica deslănțuită are caracter poruncitor, duce la forme de paroxism, (interzise de biserică și de oficialitatea de stat) — la forme de răspicat abuz: „amenințându-l să-l ducă la gîrlă, să-l iordănească și să-l dea pe copcă“... Axul acțiunii atît practic cît și simbolic îl formează ciurlezitul-iordănitul, ceea ce motivează insistența noastră, (în cele ce vor urma), asupra acestui fapt. Incantațiile sub formă de *colinde* lipsesc prin aceasta ritualul propriu-zis ținînd loc magiei etimologice, doar urări scurte, ori cîntarea bisericească a troparului botezului lui Isus Hristos (formulă adiacentă).

— subsistă ridicatul de trei ori, episod foarte des întîlnit, la care se adaugă, pe alt plan *dulapul*, ce ar corespunde pînă la un punct datului în cergă din Țara Oltului.

— are substrat mitologic, prin slobozirea de pistoale — puști în aer — pentru alungarea duhurilor necurate (Plopana-Tutova și alte localități).

— urme de rituri de inițiere, vizibile, manifeste prin forma lor. Prin aceasta, datina și implicit ceata iordănitivilor-ciurlezivilor se încadrează de-a dreptul în nomenclatura clasei de vîrstă propriu-zisă, așa cum a fost clasificată de etnologi de renume, ca H. Schurtz, H. Webster, Thurnwaldt, Arthur Haberlandt, etc. La noi Ion Muslea, Ion Chelcea, Train Herseni etc.

— și în cazul de față ca și în alte cazuri similare, se dă o strînsă legătură, (relație) între cele două sexe. (Caracter comun și cu vălăritul și cu ceata la colindat din Transilvania și Moldova de sus) — caracter primar pentru toate întovărășirile de feciori.

— se impune însă acum atributul medical și psihic ce-l are apa, ceva cu totul în plus de ceata feciorilor la colindat, (Transilvania) și vălărit chiar. Prin aceasta, ceata ciurlezivilor-iordănitivilor — însăși datina — își arogă un rol deosebit pe harta întovărășirilor de la noi, (și poate și din alte zone mai îndepărtate).

— în sfîrșit, urmează *travestirea*, care, deși nu iese în lumină pe prim plan, i se dezvăluie totuși caracterul pe parcursul desfășurării întregului ceremonial, atît la vălărit, ciurlezit cît și la iordănit. Totuși travestirea aici joacă, are un rol întîmplător și nu se poate compara cu travestirea din alte datini, călușari, borița, turca, capra, brezaia, ce încorporează genul travestirii, prin aceasta făcîndu-se simțită greutatea ce o are apa ca element cosmic — purificator ce își ajunge sieși.

17. H. Schurtz. *Altersklassen und Männerbünde. Eine Darstellung der Grundformen der Gesellschaft*. Berlin. 1902; Hutton Webster. *Primitive Secret Societies*. 1908; R. Thurnwald. *Junglingsweihe und Mädchenweihe* (în Ebert, *Reallexion der Vorgeschichte*); Arthur Haberlandt. *Die Volkstümliche Kultur Europas „in ihrer geschichtliche Entwicklung“*. Stuttgart. 1928; M. Zeller. *Die Knabenweihe. Eine psychologisch-ethnologische Studie*. Berna. 1923; Lily Weiser. *Altgermanische junglingeweihen und Männerbünde*. 1927; Otto Höfler. *Kultische Geheimbünde der Germanen*. 1934. și altele.

APA CA ELEMENT COSMIC PURIFICATOR DUBLUL SENS CE I SE ACORDĂ

Apa ca element vital : cum poate apa să suscite un interes așa de mare ? De altfel, tot astfel s-ar putea pune întrebarea și pentru foc.¹⁸

Va trebui totuși, pentru înțelegerea problemei, să deosebim două sensuri acordate apei — atribute ce se întâlnesc pe glob în culturi diferite : astfel, în sanscrita vedică apa are două denumiri, după cele două semnificații ce i se atribuie : fizică și magică. Pentru apa ca atare, se folosește cuvântul *udakam*, pentru apa ca ființă susceptibilă de acțiune deosebită, se folosește *apah* (apele), în măsura în care acestea sînt considerate ca ființe capabile să acționeze într-un sens sau altul, ca forțe ale naturii, avînd caracter magic-religios — ape, cum li se spun, divine.¹⁹ Ce e apa de uz curent și ce e altceva apa „sfințită” ? Ce e altceva apa de uz curent și apa „neîncepută” folosită în descîntece ? Același lucru. Într-un anume sens apa creștinismului și apa precreștinismului ; apa încreștinată, (sfințită) și apa nesfințită ? Dacă însă facem abstracție de creștinism, apa-și păstrează în continuare cele două atribute ale sale, dintre care, cea dotată cu calități excepționale își face apariția cînd și cînd — să zicem în basme, cînd se vorbește de *apa vie*, de apa care învie morții (în povești), cunoscută la nemți sub denumirea de *Lebenswasser*, *Heilswasser*, care le redă eroilor viața, spre deosebire de apa de uz curent, avînd după loc, caracterele sale fizice cunoscute de toată lumea. Deci, accentul cade pe apa vie, apa de rang suprem.

Spre aceasta va trebui să ne îndreptăm atenția, spre apa — i-am spune precreștină, (dacă apa n-ar avea dublet și în precreștinism).

Aceasta s-a păstrat, cum spun, cu deosebire în basme — apoi, cum o să vedem, și în descîntec, precum și cu alte prilejuri ce ies din comun. Se spune că Alexandru Macedon ar fi fost îndemnat de împăratul Ivangie să ia apă de sub jilțul său, ca să devină nemuritor, dar acesta refuză, sub cuvînt că n-ar vrea să trăiască cît lumea... și-l lăsa pe calul său, pe „Ducipal” să bea, devenind astfel nemuritor. Surorile sale însă bînd și ele din această apă devin zîne...²⁰

Această apă subsistă paralel cu apa cunoscută la noi Celei dinții i se mai spune *apă vie*²¹, dar și altfel : „apa-nziuătoare” ori „apa-ntrupătoare”, apa-nvietoare și apa-ntrupătoare, ce se găsește greu și departe : „peste nouă mări, peste nouă țări”, adusă de Feți-Frumoși, de unde se bat „munții cap în cap”, ea fiind păzită strașnic de zmei — apă care dac-ar bea din ea un bolnav, s-ar face sănătos.²²

Am văzut în cursul expunerii noastre de pînă-aci, efectul, terapeutic cei i se atribuie apei la iordănit-ciurlezit. În descîntec, ca prin minune, între cele două însușiri ale apei, descîntătoarea, pune accentul și ea pe o anumită apă. Unde mai pui că în același descîntec mai poate fi asociat și focul : cărbunii aprinși, în stare incandescentă, care sînt lăsați

18. Despre care s-a ținut, cum s-a făcut cunoscut, comunicarea de la Tîrgoviște.

19. A. Meillet, *Linguistique Historique Générale*. Paris. 1921. p. 216—17.

20. La Fochi, op. cit. p. 32, aceasta în legătură cu „Blajinii”.

21. În „Musa” XVIII (1898) Nr. 3—5.

22. Un exemplu întîlnim în contribuția prețioasă adusă de Petre Ștefănuță în *O familie de povestitori din Jurcenii (Lăpușna)*, în „Anuar. Arhivei de Folclor” VI. (1942). p. 18—19.

în apă. Și dacă mai adăugăm și elementul magic-etimologic, descîntecul propriu-zis, avem întrunite la un loc toate elementele. Bineînțeles, conținea în mod superlativ și prezența descîntătoarei.

Dar, în totalitatea sa, oricît s-ar invoca și anumiți sfinți, (Maica domnului mai ales), descîntecul e o creație precreștină, menit a înlătura din calea omului orice obstacol. Apa în descîntec nu e sfințită; sfințenia sa se obține prin descîntec; ea are putere prin ea însăși (în combinație, în unele cazuri, cu cărbuni aprinși) -- ce scot un efect ce sugerează pacientului însăși stingerea durerii ce-l apasă, la care se adaugă efectul pe care-l are vorbirea bine proporționată ca sens și mod auditiv.

Credința în puterea apei, avînd caracter „precreștin“ e deci de reținut -- numai dacă se dă momentul, pentru a fi ridicată la acest rang. Acest moment poate fi de ordin astrologic. Spre exemplu, luna plină -- naturalist; de la întîlnirea a două ape (izvoare). Apa, izvoarelor la Serbo-Croați, din ziua de vineri și duminică, din săptămîna cu lună plină, are putere vindecătoare deosebită („besondere Kraft“).²³

De măritat cînd se descîntă, fata amenințată a fi părăsită de iubitul său, aleargă la „lină-fintină“, dîndu-i bună ziua ca unei ființe aevea; se invoca și se invocă: „apa-ntoarsă, să fie băieților frumoasă“²⁴. De altfel, în descîntecole de dragoste, chiar „Pîriul Iordan“, ce poartă acum pecetea creștină, e prins ca atare, adică de cînd cu facerea lumii și a elementelor sale de bază, la care omul prin descîntec recurge, avînd ca sprijin, acum și pe Maica Domnului, ce, „pe o scară de argint cobora / de mîna o lua / și mă duse la Iordan / izvoru lui Adam / și mă spală pe față / mă spală pe brață / cu un mînunchi dă busuioc / peste trupul tot.“²⁵

În descîntece, apa din fintină, chiar fintina ca atare e personificată: de-o deochiată de-o fintină / să-i sece apa cea bună“. ...Apa e ridicată la rang de simbol, de forță ce reajustează, redă echilibrul vieții normale, echivalentă pe plan creștin chiar cu puterea crucii, tămîia, căci e în stare de a scoate din om însăși cauza nenorocirii sale, pe care omul nenarimat cultural-științific o identifică cu „diavolul“.

Așa încît și practica ciurlezitului, dar mai ales a iordănitului, apa se vede a fi solicitată, am putea spune, prin însăși faptul că este ceea ce este, element cosmic susceptibil de a fi pus în acțiune, în mișcare oricîte ori evenimente extraordinare o cer.

Apa aceasta e însuflețită prin natura sa, dar și prin puterea ce i-o insuflă cel ce o mîntuiește. Descîntătoare nu e un ins oarecare, feciorul nu e nici el un ins oarecare. Ciurlezu-iordănitul e acum pe post de tămăduitor, de vraci de însuflețitor de bine, personaj cvasi-divin. Indieni, mă refer la o așa de mare depărtare se știe că „anumite aspecte și funcțiuni ale gândirii mitice sînt constitutive ființei omenești.“²⁶ Deci,

23. Ed. Schneeweis. Op cit. p. 218.

24. Ion Chelcea. *Țigăni din România. Monografie etnografică*. 1944. p. 206.

25. Ibid. p. 205. Rîul Iordan posibil că a avut și înainte de creștinism un astfel de renume, precum Gangele la Indieni, precum Nilul la Egipteni, la Daci era considerat ca atare, Dunărea, Aceștia înainte de a porni la război, simbolic, luau apă cu gura din Istru, pe care o considerau ca pe un *vin sacru* (*Comentariile gramaticului Servius. Georg. II. 497*).

26. M. Eliade, *Aspecte*, p. 170.

mai de aproape sau mai de departe, confirmarea rămîne valabilă : indieni au credința că nu numai personajile divine ale sărbătorii — dar toți participanții la ritual sînt zei... cu atît mai mult minutorii acțiunii însăși actului magic, ce se află în puterea forței lor vitale și se bucură pe de-asupra și de anumite atribute : să fie sănătos, să-i trăiască ambii părinți, etc.²⁷

Calitatea apei nesfîințite, (în sens creștin), se întîlnește deopotrivă și în alte momente din viața omului, nu numai în descîntece ; îmbracă însăși existența omului ca atare — iarăși la anumite momente. Dar apa pare a fi într-adevăr vie, atunci cînd descîntătoarea se adresează : „bună dimineața apă curgătoare“ (prin *dimineața* se înțelege apa curată, „ne-ncepută“ ; și dialogul continuă ca și cînd s-ar întîreține o discuție de la... om la om : „n-am venit aici / nici-on rău a face / da am venit de dragoste a mă spăla / toți feciorii să mă iubească / cu dragoste să mă iubească.“²⁸

Magia imitativă se impune prin forța lucrurilor, prin însăși calitatea apei, prin natura sa.

Am spus că acțiunea binefăcătoare a apei se impune cu orice ocazie. Prin Transilvania, cînd omul iese pentru prima dată cu plugul la arat, avînd plugul în car, grapa, sămînța ; animalele și omul care merg la arat, sînt înconjurate de 3 ori de către gospodină, cu un vas de jar, cu tămîie sfîințită, o piine și un *vas cu apă*. Pentru ce ? Pentru ca să fie... căldură, ploi și roadă îmbelșugată.²⁹ Nu numai cit privește viața economică, ci și sub alte aspecte, sociale prin excelență „avem prezentă apa, chiar așa, neîntrecută prin filtrul credinței creștine. Spre exemplu, la *înfrățire*, unde nici nu ne-am aștepta, cînd băieții se dau *fărtați*, iar fetele *surate*. În privința aceasta sînt sate în care, în amurg, flăcări se duceau la cite-o apă curgătoare și acolo le făceau *coroane* la fete din ramuri de salcie, la care acțiune fetele răspundeau cu cite un ou roșu, semn că sîntem în sărbătorile Paștelui, dacă nu și mai mult decît atît, deoarece, oul, cum se știe, își are însemnătatea sa proprie — el reprezintă simbolic, reînvierea, care conchide M. Eliade, nu e naștere, ci o reîntoarcere, o repetare a creației însăși.

Mai precis, sîntem la Rusalii, sau în preajma acestei date. Fetele în acest moment al anului, pun coroane pe cap, sau le țin pe brațe, zicînd : „fim surori, pînă de trei ori / fim surate / pînă la moarte“. Ceealaltă răspunde : „Fim“. Apoi iau coroanele și le dau pe apă³⁰. Fetele și feciorii beau unul de la altul apă din pumni, ori apă chiar din gură...³¹

Se adună băieți și fete la cite-o fîntînă și își fac astfel de declarații : „ești frate, sau soră (de va fi fată), cu mine pînă la moarte ?“ Răspunsul : „sînt frate (sau soră) — și încă un an și jumătate după moarte“. ³² Înfrățirea avînd loc lîngă o fîntînă...

27. În privința acestor atribute, v. studiul nostru „Organizarea tradițională, p. 348—356.

28. Vasile Scurtu. *Cercetări folclorice în Românească în anuar de Folklor VI (1942)* p. 139.

29. Delia Bratu-Ioan Toșa. Op. cit. p. 66.

30. La Fochi, op. cit. p. 157, localitatea Racii-Gorj.

31. Vașcău — Transilvania. Acelaș, p. 157.

32. La Fochi. Op. cit., p. 157 (Urdarii de Sus — Gorj).

Sensul adînc-mistic — al apei din fîntînă e pe de-antregul semn de luat în considerație. Să nu uităm însă și sensul atribuit de noi *coroanelor*, pe care le-am întîlnit și la iordănit, în zona sudică a cultului apei în țara noastră. Dcoarece, aci s-adună băieți și fete, aci și le pun pe cap — și cite doi, (sau două cite două), se duceau la gură fîntinii și se... înfrățeau. Se respectă și în acest caz numărul impar — apoi își dau reciproc cite trei pumni de apă să bea.³³ Ce altceva ar putea fi, decît un gen de împărtășanie, în sens Creștin ! ?

Așadar, în afară de alte situații și înfrățirea și însurățirea se face la fîntînă, așa procedîndu-se și în alte sate, ca Vatra-Mehedinți ori Tărtărăștii de sus-Teleorman.

Sensul ce-l are acum coroana, cununa, iese cu mult din înțelesul lor curent ; au o accepțiune cu mult mai largă, decît chiar cea surprinsă de noi la iordănit, în zona de sud. Coroana, și în cazul iordănitului poate constitui simbolul unității indestructibile dintre cele două sexe și de aceeași vîrstă. Știm acum că aceasta formează un atribut ce-l găsim pretutindeni : și la cetele de colindători, în sărbătorile de iarnă, din Transilvania și din Moldova de nord („țara de sus“) și la vălărit („țara de jos“) ; îl găsim și la ciurlezi-iordănituri, (Muntenia, Oltenia), precum și în incantația colindelor cu care ocazie revine „prea sfînta cunună“ : „la această casă / c-are feți și fete / fete fetișoare lor ca să le-o dăm / ele să mi-o poarte rar la zile mari“.³⁴

Coroana mai poate simboliza — lucru înrudit — *mărirea* de care se bucură acum generația nouă, feciorul și fata, cu un cuvînt clasa de vîrstă luată în comun, simbolul supremației sale, stăpîn pe secretele vieții, sau avînd această tendință (misiune).

Intr-un descîntec, fata mare căutînd să-și amelioreze destinul amenințat, trece drept ceea ce ar putea să fie „crăiasă“, „împărătească“. Întrucît, Maica Domnului îi răspunde acesteia : „ce crăiasă, ce împărătească să vaietă“ ? Și, să se noteze bine : fata este așa numită, chiar și într-o situație deznădăjduită. Dar, ne întrebăm noi : într-o situație de invidiat, în care se găsește la un moment dat — festiv — la iordănit, în plină sănătate și aspirații ?

Dar coroana, cununile ce și le pun pe cap mirele și mireasa — respectiv preotul — cînd se căsătoresc, la biserică, atunci cînd trec pragul cel mai important al vieții lor. Aceasta nu este și nu poate fi decît consacrarea situației excepționale în care aceștia se găsesc. Atribut cu care succesiv au fost îmbrăcați feciorii și fetele, generație după generație — și cu care sînt glorificați și acum pentru scurt timp. Nu interesează atît durata cît greutatea de sens ce i se atribuie iordănitului — ca, și celui care se căsătorește „legitim“, ce trece acum drept „cap încoronat“.

Revenim la atributele ce se acordă apei, coroana fiind și ea un apănagiu al clasei de vîrstă. Apa ca element magic, apare acolo unde nici nu te-ai gîndi, chiar și în anumite... tranzacții avînd substrat economic. Prin Ugocea, se spune doar poruncitor : „cînd îi merge la tîrg cu vitele de vînzare, dac-ai vrea să ai noroc la tîrg, să stropești vita cu apă sfîn-

33. Ibid. p. 157 (Perii — Mehedinți).

34. *Folclor Poetic din Argeș*. 1979. p. 67.

tită și să zici : „așa să vie cupeți cu banii, cum o mârș oameni de cu
șori cu vasăle, să ia apă sfințită“. ³⁵

*

E deci lucru evident. Se merge pe o formulă verificată, așa zicînd, în plină... logică magică. Și unde mai pui că formula e consfințită prin uz de veacuri. Și atunci cînd triumful creștinismului e un fapt împlinit, apa primește un nou gir — prin „sfințire“ ea devine putere, s-ar spune consfințită prin „lege“, nu numai prin uz, avînd o temelie, nu numai magică — precrestină — dar și în mod *oficial* — *religios*. Și apa sfințită în fond e tot apă, dar trecută prin filtrul credinței creștine : un element cosmic sanctificat. Și — se înțelege, ea va sanctifica la rîndul său ; ea va continua cu și mai multă vigoare să înrîurească spiritual (și fizic), viața omului — și în consecință, în mod *vital* prosperitatea și așa mai departe. Mărginirea, adică trecerea de la o formă la alta, e nesimțită — și totuși, e vorba mai mult de grad de intensitate ; omul nu va mai merge acum, unde „se bat munții cap în cap“, să obțină apă miraculoasă, ci va alerga la biserică la preot, o va găsi mai aproape „sfințită“.

Atunci cînd drăgușanul, adică omul din Drăguș-Făgăraș, acordă numeroasele izvoare din hotarul acestui sat, numite „fintinițe“, însemnătate, să zicem curativă ; cînd acestea, cum spune Ștefania Cristescu Golopenția, au întreținut în regiunea întreagă străvechiul cult al apelor ; cînd acești locuitori — sîntem prin 1930 — cred foarte mult în puterea apei vindecătoare a apei acestor „fintinițe“ — întrebuințată în numeroase practici magice ; cînd „gospodina merge, la caz de nevoie *dimineța* pe nemîncate și aduce apă pentru „scăldătură“, de la aceste „fintinițe“, ne arată că acum, în creștinism, după aproape 2000 de ani, puterea apei, am putea spune neîncresținate, își are mai departe... însemnătatea sa — dar și ridicarea aceleiași ape la un rang superior, apa sfințită ce întărește și mai mult credința în puterea sa de vindecare, acum, a izvorului sfînt de la biserica Brîncoveanu, (aceeași zonă) ; și aceasta este „foarte puternică“, ne încredințează aceeași valoroasă cercetătoare — în Drăguș.

Ștefania Cristescu Golopenția ne încredințează : „Biserica creștină a oferit aici, e drept, multe elemente religioase străvechiului cult păgîn al apelor“. Se constată concret, prin cercetarea de teren, că „vechile practici superstițioase n-au pierit aproape de loc, devenind uneori complexe magico-religioase“. Așadar femeile din Drăguș vor merge în convoi, cu cele din alte sate în vinerea Izvorului Tămăduirii, spre munte, ducîndu-și bolovanii să bea apa sfîntă și să se spele pe față, lăsînd acolo un semn de la bolnavul ce trebuie să se vindece. Ceva mai mult : acestea aduceau apa sfințită și acasă, pentru a întrebuința — apoi — în numeroase practici magice. ³⁶

Apa sfințită are acum girul bisericii și totodată implicații multiple — la sfințirea locului de casă și a caselor nou construite, la Bobotează,

35. Scurtu. op. cit., p. 165.

36. Ștefania Cristescu Golopenția. *Credințe și rituri magice*. București. 1944, p. 5. Întocmai cum se proceda și dincoace de Carpați, la Nămăești — Muscel, la *Izvorul Tămăduirii* (v. Ion Chelcea. *Cu privire la cultul fintinilor*, cu imagini originale de la aceeași sărbătoare.

se sfințesc cu agheasmă apoi cîmpurile, în timp de secetă, pentru recolta îmbelșugate, etc., etc.

Să ne oprim pentru aceasta, la „buzdugan“, la „peana de grîu“, la „cununa“ (de asemeni din spice de grîu). Și aici ne întîlnim cu... cununa, în forme de fertilizare magică, întîlnite mai ales prin Transilvania, cînd, de la holda de grîu, de la seceriș, cununa e adusă acasă la stăpînul locului, de către o fată sau „boreasă“, cununa formată din cele mai frumoase spice — adusă în mînă de așa fel, încît să poată fi udată cu apă pe tot parcursul drumului, de la intrarea sa în sat. Cununa va fi udată de către gospodari, cu „botele“, udată fiind în același timp și aceea ce o poartă, cîntîndu-se cîntecul cununii... Acasă la stăpînul locului urmează banchet.³⁷

E clar. În sărbătorile de Paști cînd *plugarul* care iese la arat, primul, cînd acesta este plimbat de feciori prin sat și „la care fîtîină se oprește, îi toarnă apă pe cap, făcînd un haz de nedescris.“³⁸ Ne aflăm în același circuit închis, al efectului ce-l are apa asupra omului.

În orînduirea burgheză, pînă și cursurile universitare începeau printr-o ceremonie în care avea loc stropirea cu apă sfințită, a noului an școlar, ca fiind de bun augur.

La sfințirea apei de către preot se citește o parte din epistola apostolului Pavel către evrei pentru același lucru, precum și din evanghelia lui Ion, unde se face aluzie la puterea apei în scaldătoarea... oilor de la Erusalim, cu care ocazie, se dă a înțelege că cei ce se vor împărtăși de aceasta se vor vindeca de toate suferințele, atît cele trupești, cit și cele sufletești.³⁹

Invocarea : „și acum trimite harul prea sfîntului și de viață făcătorului duh, care sfințește apa aceasta“, conține propriu-zis — din partea bisericii — sfințirea apei, iar prin împărtășirea cu această apă, sau prin stropire, obținem binecuvîntarea divină, harul învrednicirea cu însăși puterea sa. ; devenim o parte chiar din divinitate. Prin împărtășirea cu această apă obținem ceea ce dorim : puritatea de început, fizică și morală, deoarece această apă are calitatea de a *spăla*, cum se spune, „toată întînăciunea patimilor“.

Împărțirea dintre cele două calități acordate apei, de către omul de rînd, (cărui pentru istoricizare i se spune „arhaic“), se străvede limpede, din următoarele : în ziua de Bobotează fetele se vor scalda în apă, pe ascuns, zicînd : „de acasă urîtă-s de mamă / urîtă-s de tată / urîtă-de tînărețea satului / urîtă-s de fruntea danțului“ — în timp ce Maica Domnului stă de veghe și răspunde : „ce crăiasă / ce-mpărăteasă / să-vaietă“ ? Și dialogul continuă ; „nici-s crăiasă / nici-s împărăteasă / ci-n față-s ca soarele / la trup ca domnișoarele“. Atunci Maica sfîntă o ruga : „du-te la izvor nemuritori / și strigă de noauă ori : hop rouță, rouă /

37. Delia Bratu-Ioan Toșa. Op. cit., p. 68, I. Chelcea *Cramba. Structură și funcție. Contribuție la cunoașterea culturii noastre agrare*, în „Apulum“, 1972. p. 329. și mai presus de toate Ion I. Ioniță *Dealul Monahului ceremonie în Țara Oltului* București 1973, p. 392.

38. Ibid. p. 66.

39. „Biserica Ortodoxă Română“. XXII (1875). p. 900.

crapă-mi-te-n două / și-mn dă dragoste nouă / curată / luminată / ca
de dumnezeu lăsată⁴⁰.

*

Am urmărit apa în proces de utilizare sub dublul său aspect : pre-creștin și creștin. Reflexul său în ciurlezit-iordănit era imposibil să nu fie dat pe față, să nu răbufnească, să nu iasă în lumină, într-o formă (————) bine consfințită de tradiție.

În Poiana Mare-Dolj, în timpul cît se iordănește, stăpînul casei, se întoarce cu fața spre răsărit și pronunță și el, (ca și iordănitorii-preoți, rupti din făptură divină) : „la mulți ani“, după care i se toarnă apă cu *căucul* (v. fig. 11) de lemn, în urale dimpotrivă cu toți ai casei.⁴¹ În Rusănești Olt, cel ce se iordănește, se duce la fîntină, își descopere capul, ca în fața altarului, după care i se toarnă apă cu ciutura de la fîntină, în număr fără soț, 3 ori 5, ceea ce dovedește că stăm sub stăpînirea unui cult străvechi al apei, ai cărei preoți nu sînt alții decît acești iordănitari,⁴² ce se bucură de un prestigiu deosebit, cum se vede, și în lumea omului încreștinat, ridicat s-ar putea spune, prin și la sentimente „umanitare“; căci o astfel de realitate se răsfrînge într-o formă tipică și în colinde, unde fîntina cu apă e cinstită prin versuri ca : „Fosta-am tînăr ș-am putut / mi-a dat mîna și-am avut / Făcut-am la puțurile / puțurile-n cîmpuri grele / s-adape creștinii la ele / cîți creștini s-au adăpat / toți mie mi-au mulțumit“.⁴³ Și tot astfel vin în discuție, în afară de fîntini cu cumpene, în cîmp deschis — în largul Bărăganului — și punțile aruncate peste ape, podurile : în aceleași colinde : „podurile-n ape grele / ridicat-am cruci la drum / ca să-ndrepte rătăciții“, etc.

Nu mai vorbesc de *fîntinile cu cai*, de prin Oltenia, (v. fig. 9—10), în așa de strînsă legătură cu cultul morților, pe care se scrie : „adape-se robul lui Dumnezeu“... „în veci amin“ cu care ocazie, în loc de pahar e folosit același căuc de lemn. După ce omul își stăpînește setea, zice : „bogdaproste, să-i fie lu“... „care-a făcut fîntina.“⁴⁴

40. I. Scurtu, op. cit., p. 138.

41. v. studiul nostru, *Cu privire la cultul fîntinilor*, p. 580.,

42. Ibid. p. 582.

43. Ioan Ciolca, *Grîndu. Monografie*, 1944. p. 103.

44. Satul Glăvile — Drăgășani. Întîlnire proprie cu fîntina (v. fig. 9), unde, în loc de sicriu se zice „tron“ și unde, în cinstrea aceleiași cult, troițele, fîntinile (asociate) se țin lanț; se pun cruci la drum — să treacă pe punte; una la mormînt și una „la apă“, (la fîntină), ca să bea omul — cel decedat — apă pe lumea cealaltă; la drum să treacă pe punte; unde și copilului de curînd botezat i se face cruce la fîntină. Pe unele cruci de la fîntini sînt reprezentați : Isus Cristos, sus, cu cei 12 apostoli, jos. Fîntina e făcută la 6 săptămîni, după ce moare unul (Sinești — Vilcea). Adeseori vezi, jos, „casa fîntinii, alături de fîntină 3 cruci de lemn în amintirea a trei morți. Fîntinile acestea se reinnoiesc, atunci cînd cele vechi s-au stricat, li se pun alte cruci. Aci apa din fîntină se ia cu *cupa*, același căuc de lemn, iar apa din fîntină se scurge prin *țufur*.

În ziua de Joi — mare („Joimar“), ziua morților, în comuna Buzești — Ilfov, femeile fac focul în curte cu tulpini și rădăcini de „bozi“, apoi se duc cu luminări și tîmîie la fîntini și scot pentru fiecare mort cîte-o ciutură de apă. Aviz deci, nu numai importanței fîntinilor la iordănit, ci și strînsa legătură care există între fîntină și cultul morților. Fîntina deci, în trecut, se pare că a avut o importanță mai mare decît cea care i se atribuie. Se

Dar, cu exemple de felul celor de față am putea continua. Am vrut numai să arătăm că omul și în părțile noastre, (ca și aiurea), a stăpînit magic, ca pe o forță cosmică de primul rang. În acest timp el își aduce aminte de răsăritul soarelui, (de un cult al său), de care străbunii se vor fi simțit atrași în mod cu totul mistic religios, vizîndu-se nemijlocit sănătatea, precum și o recoltă bogată, ca tot ce i-ar înlesni instinctul său vital de afirmare, din care cauză apa e luată ca un punct de sprijin, scoțînd omul din impasul în care se găsește, tertip ingenios, căruia timpurile nu i-au putut sta în cale; nu în zadar românii, acum 2000 de ani — și ei recurgeau la ceea ce se numește în graiul acestora *lustratio per aquam*.

*

„Pe scurt omul simte periodic nevoia de a redobîndi, (chiar pentru intervalul scurt al unei secunde) condiția umanității perfecte“.

(M. Eliade)

Dar esența problemei cetelor de feciori, sub formele arătate mai sus, (vălărit-ciurlezit-iordănit), nu se rezumă numai la atît — exclusiv la efectul terapeutic-magic, pe care am văzut că l-a avut în cursul timpului, apa. Ci vizează de-a dreptul și un alt aspect, avînd de astădată caracter sociologic. (Nu în zadar asupra subiectului au fost atrași sociologi, la noi Tr. Herseni, alături de etnologi-etnografi-folcloriști de renume ca Romulus Vuia, Ion Mușlea și alții.

Astfel studiîndu-se popoarele extraeuropene, rămase pe trepte de civilizație mai joase, s-a ajuns la constatarea că tineretul, (mai ales cel bărbătesc), formează în sînul societăților respective o adevărată „clasă de vîrstă“; societăți unde alături de factorul de vîrstă, un rol de seamă îl are și sexul. Dar, deocamdată rămînem pe lîngă acest factor — să-i zicem biologic, de unde apoi și termenul potrivit — nemțesc, de *Alter-sklassse*; că trecerea pragului, de la o treaptă de vîrstă la alta, (aici e vorba de trecerea de la stadiul copilăriei la cel de adult), tinerii sînt supuși unor anumite probe — adesea chinuitoare, aurcolate cu implicații cultice, numite sociologic-etnologic *rituri de inițiere*, echivalente examenelor de azi la nivelul de altă dată al acelor popoare), prin care tineretul, la terminarea ciclului copilăriei, trebuie să treacă anumite probe fizice și psihice, în care noi nu vom intra, dar care sînt îndeaproape cercetate în lucrări de specialitate.⁴⁵ Novicele trebuia să facă o baie de curățire a tot ce a însemnat viața de pîn-aici, trebuia să-și schimbe numele. Retrași în afară de lume se travesteau, luînd înfățișarea spirite-lor strămoșilor lor cultici, în slujba cărora se aflau în momentul acesta; lui tînărului îi era deschisă de acum înainte viața sexuală, etc., ori aceasta înseamnă pentru noi cel puțin un termen de comparație cu ceea

deschide astfel un alt aspect al aceleiași probleme, ce trebuie neapărat avut în vedere, pentru simplul motiv că se lucrează cu complexe psiho-fizice în care e dat omului „arhaic“ să trăiască. (Pentru generalități, v. P. Saintyves, *Corpus du Folklore des Eaux en France et dans les Colonies françaises*. 1 vol, 268. p. — de același: *Essais de Folklore biblique*. Paris. 1922, 483. p.)

45. Aproape toate citate în bibl. străină, v. punctul 97.

ce întâlnim în culturile populare, sub formă de *supraviețuiri*. Și astfel ne situăm, comparativ unor strate de cultură și civilizație, cu mult anterioritate, având totuși finalitate filozofică prin deschiderea metafizică ce și-o creiază agenții ce săvârșesc ritualul, prin acceptarea acestuia.

Destul că se ajunge pînă la urmă, să se constate, că nici cetele de feciori, cu toată gama de forme de exprimare ce implică acestea, n-ar fi altceva, la origine, decît clasa de etate surprinsă sociologic-etnologic la aceste popoare zise „primitive.”

Arthur Haberlandt și alții, au cercetat în chiar mediul social cultural-european și au aflat astfel de urme, în Germania de sud, Scoția, (cu case proprii de dans) — tot astfel în Picardia, Bretagne — și pînă în Polonia; în toate aceste zone se întîlnesc astfel de întovărășiri, la baza cărora stau rituri de inițiere, asemănătoare celor întîlnite în Carpați.⁴⁶ Nu mai vorbesc că asemenea cete de feciori se întîlnesc într-o formă cît se poate de originală și în Elveția provincia Graubundens, cum a arătat la timpul său Saduff, deja citat.⁴⁷

Deci cu cetele de feciori n-am fi propriu vorbind, decît în prezența unei astfel de clasă de vîrstă, care se manifestă și la noi aidoma ca pretutindeni, cu accente locale de la caz la caz. „Clasele adulților, cum conchide. Tr. Herseni pe drept cuvînt, primesc în rîndul lor noile generații, clasa de vîrstă a junilor, deveniți războinici.”⁴⁸

Rămîne deci cert, că atît cetele de feciori din Țara Oltului, din Moldova, Muntenia, Oltenia, Dobrogea, nu-s altceva în fond decît manifestări ale aceleiași clase de vîrstă, caracteristice mai multor popoare, între care și al nostru aceștia rămînînd a fi pînă la urmă, în cultura popoarelor europene, de caracter popular, „susținătorii și păstrătorii vechilor obiceiuri, în cele mai deosebite ocazii.”⁴⁹

Așa încît, acum nu ne mai miră dacă, în ceea ce ne privește, calitatea de clasă de vîrstă iese la lumină și la noi în mod cu totul clar, nu numai cînd e vorba de feciorii la colindat, în Transilvania, sub formă de cete, dar și în Moldova a vălarilor (vălărit), și în Muntenia și Oltenia, a ciurlezilor iordănitivilor, la ciurlezit, iordănit, avînd ca suport cultic, fie colindatul, fie urlatul, în mod cu totul prescurtat, alergîndu-se și la pretextul scrînciobului, dulapului, precum și la atributul ce le conferă apa ca element cosmic, luată de asemeni ca suport pentru a fi propulsați, pentru scurt timp, într-o cu totul altă lume — sau prin deschidere spre o atare lume, mai bună, mai curată, prin desfacere de cea cotidiană, plină de griji și nevoi, pătată, „întînată” cum se spune, care acum e pri-

46. v. de acesta lucrarea citată, p. 612.

47. Saduff, *Die Knabenschaften Graubündens*, 1932, p. 24. Pentru aceeași zonă și Hoffman-Kreyer, *Feste und Bräuche der Schweizer Volkes*, Zurich, 1913, p. 22. De menționat apoi, că și în cazul întovărășirii feciorilor la elvețieni, ritualul ce săvîrșesc aceștia, are loc tot în jurul fîntînilor, (la Saduff, p. 95).

48. v. de acesta p. 267, punct de vedere admis în virtutea cunoașterii și informației de atunci de noi și în teză (1939). Așa încît, se poate cu greu accepta aserțiunea făcută de Tr. Herseni (la p. 68 a cărții sale) cum că „În limba română n-ar exista aproape nici o lucrare teoretică asupra acestei probleme. „Oricît de atenuată ar fi afirmația și oricît teza menționată a rămas în mss. (e și azi), afirmația sa e în contradicție cu realitatea. Ion Mușlea anunțase încă din anul 1966, care era realitatea obiectivă, în *Noi contribuții*, p. 4.

49. Sartori, *Sitte und Brauch*, Leipzig, 1910, Teil II., p. 189

viață de sus, de acolo de la înălțimea la care sintem admiși cultic-folcloric.

Era deci vorba de „probe“, ce această clasă de vîrstă încărcată de vitalitate, arată, drept care, pe bună dreptate Tr. Herseni o considera „treapta maximă a vitalității sătești“;⁵⁰ probe de aptitudine, pe care novicele urma să le treacă cu succes, să dea dovadă de răbdare, curaj, perspicacitate în diferite împrejurări, putere fizică și spirituală, spirit de jertfă, etc., dar și însușire de a promova, transforma o stare de lucruri în legătură cu viața omului, printr-un *oficiu*, ce i se pare adecvat prin însăși faptul că a ajuns la această treaptă de vîrstă. Și cită eflorescență, de sentiment, simțire și gîndire se țese în jurul ei — încît numai dacă am avea timp și loc de ajuns (spațiu tipografic) spre a face față...

În sfîrșit, în urma acestor probe, novicele putea fi acceptat în rîndul oamenilor maturi, gata să poarte și armele. Însemnătatea acestor rituri de inițiere sînt echivalente cu acele ceremonialuri ce au darul de a transforma omul natural (copilul), în om; în stare de a înțelege rostul vieții — principiu de bază, pe care M. Eliade-l crede consubstanțial condiției umane — cum s-a văzut — în virtutea căruia, orice existență, se constituie dintr-un șir nesfîrșit de probe, de morți și de învieri.⁵¹

Într-adevăr, cum s-ar putea altfel explica faptul că la Satrghiol de Deal-Tulcea, flăcăii ics în această zi (sf. Ion) la marginea satului și fac *alergări de cai*, pe șosea sau cîmp deschis, în vîzul tuturor? Cu acel prilej se putea vorbi și de *încurarea cailor*.⁵² Cu această ocazie, desigur, se evidenția cel mai curajos, îndrăzneț, puternic, dintre ei. Pînă mai acum o jumătate de veac flăcăii de prin satele din județul Ialomița, la sfințirea apei, (aruncarea crucii), descărcau armele lor în vînt, iar după aceea se luau la întrecere călări, pe cîmp deschis.⁵³ Nu s-ar putea altfel explica următorul episod petrecut în Răciu-Dîmbovița, de care s-a mai amintit, că pe la sfîrșitul ceremonialului, la iordănit, flăcăii satului, (adică novicii), erau așteptați de *însurăței*, (adică de cei de curînd însurați), deci, de către cei ce trecuseră probele, intrînd într-o altă categorie, (treaptă) socială — ca pentru un examen al puterii lor; adică erau provocați la o luptă, ce în grai local se cheamă *tărbacă*.⁵⁴ Și într-adevăr, între flăcăi și însurăței se angajază acum o luptă pe viață și pe moarte — cum se spune în grai local „teribilă“. Se înțelege că după luptă, cei „învinși“ erau luați în rîs, ridiculizați.

Sau se mai proceda și altfel: urma o încercare a puterii, celor ce iordăneau, cu cei ce urma a se iordăni... călări, în căruțe ori sânni, situație cu mult mai grea. În atare caz, am văzut că erau ridicați în sus de

50. Tr. Herseni. Op. cit. p. 82.

51. „Începem azi să ne dăm seama că ceea ce se numește inițiere este consubstanțial condiției umane, că orice existență se constituie dintr-un șir neîntrerupt de „probe“, de nașteri și învieri, oricum le-am numi în limbajul de azi, aceste experiențe religioase la origine“ (M. Eliade. *Aspecte ale mitului*. 1978. p. 189).

52. A încura înseamnă a mîna caii repede, a goni, a se întrece alergînd. Et comp. lat. *incurro-rrere*, a alerga spre, a năvăli.

53. Ion Chelcea. *Cu privire la cultul Fintînilor*, p.

54. *Tărbacă*: obicei a doua zi după lăsata secului de Paști de a da cîinii în *tărbacă*, a-i chinui. De pus în legătură cu it. trabucio-trabochetto, un fel de mașină de aruncat, Katapult, Balliste (Tiktin. Rum. Dtsch. Wrtb. sv.)

trei ori... cu sanie cu tot. (Tițești-Museel). Dar se iordănesc unii și urcați pe scaun, în care caz sînt ridicați în sus și aceștia cu scaun cu tot; unii se suiau pe cîte un buștean, voind prin aceasta a pune la încercare puterea iordăniturilor. Acelor ce-și cereau dreptul de-a fi primiți în rîndul oamenilor maturi. Alții lăsau pe iordănituri să se apropie și apoi o rupeau la fugă. Iordănitarii, în acest caz o luau la goană după fugari. Escaladau garduri și treceau peste grădini, spre a-i prinde.⁵⁵

Altă dată, cum s-a văzut, stăpînul casei, ce urma a fi iordănit, însuși s-apuca la trîntă cu iordănitarii, spre a le încerca puterea, iordănitarii crezînd — în situația în care se aflau — că sînt „tari“, în sensul că sînt ajutați de sf. Ion, care le dă puterea... În sfîrșit, nu sînt altceva nici plimbările cu sâniile sau cu trăsura, prin sat (Calicinica — Dolj, Cleanov — Mehedinți), țin de un astfel de spectacol, de concurs... public; plimbări cu sâniile au loc și prin alte sate din Dolj, ca spre exemplu, Gogoșu.⁵⁶

Cercetările etnologice ajung la concluzia că aceste rituri, (Arnold van Gennep le spunea de *trecere*), caracteristice vieții omului în general, reactualizate în anumite momente însemnate din viața sa, au o valoare documentară-istorică incontestabilă, că chiar formele religiilor antice, raportate la cele ale popoarelor „inferioare“, au o astfel de valoare, cu caracter preistoric, la fel, ceea ce întîlnim în culturile populare, raportate la culturile popoarelor zise „primitive“. Aceasta cu privire la stratele de cultură vechi sau străvechi, din care descind cetele de feciori în relativ multiplele lor forme.

Dar, cît privește „esența“, se mai înregistrează și un alt element care ne permite — de astă dată manifest — trecerea de la un plan de existență la altul, de la un mod de privire la altul, pe care l-am numi mitologic. Elementul acesta e *travestirea* însăși a feciorilor, care în fond echivalează cu o transfigurare a omului aflat în acest stadiu cultural, transpunerea sa într-o lume supra-reală, de esență, (dacă nu s-ar putea spune prea mult), divină. În orice caz, supraterestră, am putea spune supraempirică.

Într-adevăr, aceste rituri implică ceea ce numim noi *travestirea*. Aceasta înseamnă o altă lume. Or studiul vălăritului, ciurlezitului-iordănitului ne permite reprezentarea și acestei alte lumi, prin care, altfel cu greu am putea pătrunde decît numai prin intermediul stropirii cu apă și a riturilor de inițiere. Vălarii, ciurlezii-iordănituri sînt dominați în acest timp de simțămîntul că au de făcut față unor anumite cerinți speciale, extraordinare. Tradiția le conferă acest rol. Schimbarea costumelor, cum spune M. Eliade, relevă *arhetipurile*, pe care omul le transpune în realitate. Or, arhetipul nu e altceva, decît prototipul omului ideal, necăzut în păcat, dacă ar fi să vorbim în sens creștin, perfect asimilat primei creațiuni, înainte de a cădea Adam în păcat — sau, cum se spune în descîntec: „curat luminat, cum Dumnezeu l-a lăsat“, cît pe departe omul necorupt, visat de J. J. Rousseau, „bun de la natură“.

55. Inf. I. Popescu, din Răciu — Dimbovița. Multe inf. se datoresc răspunsurilor la chestionarul obiceiurilor de iarnă, centralizate la Arhiva de Folclor a Muzeului Etnografic al Transilvaniei pe care am condus-o între anii — 1934—1939.

56. Adrian Fochi. Op. cit., p. 147.

Renașterea are ea o valoare în sine sau este un element ajutător ? În structura datinei — a ritualului — are și o valoare și alta. Transpune însă în această lume „experimental“ arhetipul, în care omul ar vrea să se integreze. Îmbrăcarea măștilor, a altei costumații, înseamnă desbrăcarea de atributele lumii acesteia și pășirea concretă, deși de scurtă durată, într-o alta, în lumea spiritului pur — și prin părtașii cetei, întreaga asistență ce participă la ritual. Aceasta se face prin fast — sărbătorire — care crează atmosfera favorabilă acelei lumi supra-temporale, în strinsă legătură cu jocul-dansul, ce nu-s în substanță altceva decât festivitate.⁵⁷ Într-un cuvânt, sărbătoare în întregime înseamnă înălțare pentru spiritualitatea din om — și omul simte nevoia, cum admite M. Eliade acelor momente, momente, sublimă „hohe Zeiten“ — prin acestea se stabilesc legături tainice cu creatorul, cu creația însăși a lumii. Se ajunge astfel la unitate, către care aspiră omul „arhaic“, prezent și în lumea noastră prin aceste ritualuri ce au loc la anumite momente decisive din viața sa.

Cu drept cuvânt s-a spus, că din acest punct de vedere, festivitatea, acordându-i-se acest sens, nu poate fi înlocuită prin nimic. Formează, cum spune C. Kerény „una cosa per se“. Sintem acum pe un plan de evidență, diferit de cel „cotidian“, întinat și limitat, prin însăși acest fapt, că e „cotidian“ — și noi știm ce înseamnă aceasta : înseamnă limită, strînsoare, încorsetare și nu eliberare, luare de contact cu însăși creația și creatorul. De aici nevoia aceasta la omul de rînd, el avînd de partea sa tradiția care-i mijlocește această ieșire : să renască din nou, spiritualicește-folcloric. De unde apoi multitudinea de practici — moldovenești, muntenesti, oltenesti, transilvane, de care feciorii recurg ; de aci „schimbarea la față“, travestirea colindătorilor, la acest moment festiv. Să se rețină : cu cît ne întoarcem mai mult la trecut, cu atît mai virtos ne întîlnim cu „hieratismul acesta al altei lumi, ce însemna, pentru timpul acela, mari mase de ceremonial, înaintînd ca într-o hipnoză festivă, cu o rigiditate aparentă, dar care ascunde un ocean de esențe, uimiri, adevăruri și mistere vii“. ⁵⁸ Ceea ce am întîlnit pînă acum, sau mai întîlnim în cultura noastră populară, nu-s altceva decât icoane palide ale acelor timpuri.

De aici rezultă pentru individ, ca și pentru colectivitate, o descătușare și în același timp, cît ține momentul festiv, o independență a sa, la stăpînirii sale indefinite, la care aspiră, chiar pentru foarte scurt timp — omul „arhaic“, căutînd să scape cu orice preț de condiția umană, de acel „prin sudoarea frunții“, impusă lui nemijlocit, spre o ridicare a sa

57. Carlo Kerényi. *La religione antica nelle sue linee fondamentali*. Bologna. 1940. p. 31, 43. Caracterul documentar-istoric nu ne-ar putea prilejui o delimitare precisă în timp. Aceste resturi „au rădăcini cu mult mai adînci decît s-ar părea la prima vedere, o origine multiseculară, dacă nu chiar multi milenară“ (v. Tr. Herseni. Op. cit., p. 61). Clasa de vîrstă de care ne ocupăm e surprinsă în modul acesta, nu numai la popoarele „inferioare“, și la cele culte de azi, în cultura lor populară, ci și la cele antice (v. Ion Chelcea. *Organizarea tinerilor în antichitate, în „Societatea de Măine“ 1942. Nr. 3. p. 38—39. Pentru travestire V. L. Schmidt *Masfen in Mitteleuropa. Wien. 1955.**

58. Vasile Băncilă. *Formalism și povestire*, în „Satul și Școala“ 1939 Nr. 7—8. p. 193.

pe un cu totul alt plan, căruia i s-ar putea spune, pentru că ne aflăm într-o astfel de lume, divin. Filozofic ar însemna că și omul de rînd, prin practicile sate tradiționale cu caracter magic-religios, să aspire spre o trăire pură, el nemaitrăind momentele vieții ca „probleme“, ci să realizeze absolute.

CONCLUZII

Acestea nu privesc studiul însuși, care se vrea fundamentat, cît problema zonelor cetelor de feciori — și prin aceasta, a datinelor la care aceștia aderă, spre a-și afirma prezența în cultura noastră populară. Oprirea la acest punct ni s-a părut cerută de însăși proiectarea în spațiu a acestora, lucru ce ar duce la o precizare în plus a situației în care ne găsim.

Intr-adevăr, Moldova de nord, („țara de sus“), nu dezice Transilvania, cît privește cetele de feciori la colindat, în sărbătorile de iarnă. Acolo unde ni se pare mai curios, a fost cu vălăritul, care se desparte net de colindatul cetelor de feciori, atît a celor din „țara de sus“, cît și a celor din Transilvania, acesta impunîndu-se ca datină propriu-zisă, de sine stătătoare, din care cauză a și căpătat drept de cetate în nomenclatura cetelor de feciori.

E acum, un drept cîștigat. Tot astfel se întîmplă și cu ceata ciurlezilor-iordănituri, sub cele două forme de manifestare, deasemeni necesară în evidență — și ea se impune a fi luată în considerație, pe același picior de egalitate, dacă nu și mai mult decît ceata vălărilor, precum și a cetelor la colindat — deoarece se dovedește a fi zonă rămasă neinfluențată de creștinism (biserica), în partea sa de sud. Anotimpul cînd are loc momentul festiv contează mai puțin, interesează structura cetei și funcția ce îndeplinește în societate — și din acest punct de vedere, ciurlezitul-iordănitul se impune ca o problemă de fundament — aptă a fi luată în considerație chiar și pentru noi interpretări. Deoarece datina, cum s-a văzut, trece Carpații deși într-o formă cu mult atenuată, care, se pare a fost practică, localizată chiar și în Moldova. Ne întrebăm, dacă nu cumva vălăritul ar avea la bază udatul de tip transilvan — poate că și vălăritul — și că implicit acesta să fi fost forma originală ce ar sta la baza și a ciurlezitului-iordănitului.

Ajunși în acest stadiu al expunerii noastre, se pune întrebarea, ce au la bază aceste areale a întovărășirilor? Au ele la bază provinciile geografice, sau acestea sînt de neluat în considerație? Și în cazul că da — chiar și în cazul că nu — atunci vor trebui racordate cu datele pe care le prezintă lingvistica, punîndu-se problema acelor simbururi de iradiere a graiului („Kerngebiet“-uri) și în privința lor. Plecarea de la provinciile geografice s-ar exemplifica în Moldova prin „țara de sus“ și „de jos“ — deși această împărțire ar avea un caracter mai mult administrativ decît geografic-etnografic; s-ar exemplifica și cît privește Muntenia și Oltenia, care fac figură unitară, în comparație cu Transilvania, care de asemenea, pînă la un punct se racordează cu Muntenia și

Oltenia, dar, numai într-o anumită privință, pînă la un punct altfel, face figură aparte.

Rezultatul cel mai de seamă al intervenției noastre, e că s-a adus un spor de cunoaștere asupra unor zone încă necunoscute sub acest raport. Studiile următoare vor lua ca punct de plecare aceste rezultate pe care le prezentăm, cum s-a văzut, în urma unor cercetări de teren — proprii — sau a unor date incluse bibliografic, ca problemă.

Rămîne dezideratul ca să se stăruiască în viitor și asupra *lătureniei*, care ni s-a părut de la început, o problemă de clarificat, fie de sine stătătoare, fie ca o escrescență a cetelor satelor aferente, luate în de ele înșile.

Notă: În legătură cu fig. 1—2: în teza noastră de doctorat, la cap. „Organizarea tradițională a tineretului”, arătam între altele, că „Societățile Arcășești în Bucovina, în trecut, sub Austrieci, formau avangarda simțimentelor de salvagardare a patrimoniului național, întrucît, susțineau pe toate căile acest simțămînt în populația românească de acolo” (v. *Organizarea tradițională*, bibl. nota 2, p. 341); „atunci, apariția lor aducea aminte de vremuri eroice, din care cauză chiar numele de „arcași” ar da să se înțeleagă că ei îmbrățișau vitejia arcașilor lui Ștefan cel Mare”.

Boteni — Muscel 1979